

הנשיא יצחק בן צבי והקשר שלו לפקיעין

יצחק בן צבי

מחוז צפון

כתיבה: ענתר הנו

עיבוד ועריכה: זיוה בן ברוך, חדווה בן סיני ורונית בין

עריכה לשונית: אפרת חבה

"תקומת ישראל – זוהי מהפכה גמורה בדברי ימינו, בחיי האומה כולה. כעין תשובת המשקל כנגד חורבנה וכנגד גלותה הארוכה" (יצחק בן צבי בקונגרס הציוני, 1961)

רעיון מרכזי

להכיר את פועלו של יצחק בן צבי ואת הקשר שלו לפקיעין. יצחק בן צבי, שימש ראש הוועד הלאומי, מהחותמים על מגילת העצמאות, שמאוחר יותר שימש נשיאה השני של מדינת ישראל, היה מראשוני החוקרים של היישוב היהודי בפקיעין והשקיע במחקרו זמן רב. אשתו, רחל ינאית בן צבי, עסקה גם היא בחקר סביבתה של פקיעין וסייעה רבות בשימור מורשת יהודי פקיעין כשביקשה מהסופרת רבקה אלפר לכתוב על אודות חיי משפחת זינאתי. לימים, יצא הספר "אנשי פקיעין", שבו שילבה רבקה אלפר בין המציאות ההיסטורית לדרמה המשפחתית של משפחת זינאתי.

תיאור מסלול

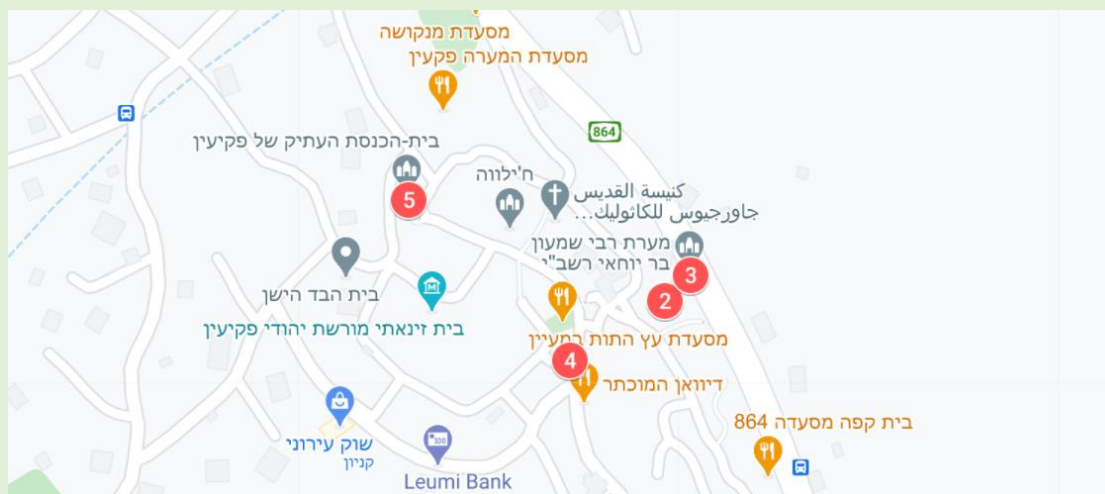
את היום נתחיל באחת הפסגות של הגליל העליון, בתצפית אל הגליל התחתון ואל בקעת בית הכרם **ממצפה חרשים (1)** שעל הר שזור. מנקודת התצפית אפשר לראות את מדינתנו לרוחבה, מהים התיכון ועד לכנרת. ניסע אל הכפר פקיעין. נרד מהאוטובוס בסמוך לשילוט המורה אל מערת רשב"י, ונתכנס **במרפסת התצפית (2)**. נתחיל בתצפית אל הכפר, נתייחס לבני ארבע הדתות שחיים בכפר בשכנות טובה. מנקודת התצפית נרד **למערת רשב"י (3)** – המקום שבו, על פי המסורת, התבאו ר' שמעון בר יוחאי ובנו אלעזר במשך 13 שנים מפני הרומאים. מהמערה נמשיך **למעין הכפר (4)**. לאחר

הסבר על היווצרות המעיין, נמשיך אל **בית הכנסת העתיק (5)**, שעבר שיפוץ לאחר קום המדינה בעזרתו של הנשיא השני בן צבי. נחזור אל האוטובוס ונגיע בנסיעה אל **פארק הסלעים בכיסרא (6)**.

פרטי מסלול

חבל ארץ: גליל עליון
אורך המסלול: 6 שעות פעילות
נקודת התחלה: נקודת תצפית בהר שזור
נקודת סיום: פארק הסלעים בכיסרא
עונה מומלצת: כל השנה
מגבלות: אין
דגשי בטיחות: נדרש תיאום ביטחוני
דרגת קושי: מיועד לכולם
נגישות: נגיש
ציוד נדרש: מים, כובע, נעלי הליכה, מזון
אתרים בתשלום: הביקור בבית הכנסת מחייב תיאום מראש ותשלום

מפת המסלול:

תיאור האתרים במסלול:

מצפה חרשים, תצפית הר שזור(1)

מצפה חרשים הוא ישוב קהילתי הממוקם על הר שזור שבגליל העליון. בסמוך לשער הכניסה לישוב ישנה רחבת חניה ממנה יוצאים למסלול מעגלי בהר שזור. השביל מתפתל בין עצי החורש ומוביל אל מצפה הר שזור שם נעצור לתצפית ונדבר על ההבדלים בין גליל עליון וגליל תחתון.

פקיעין, מרפסת התצפית מעל מערת הרשב"י(2)

פקיעין הוכרזה כמועצה מקומית בשנת 1958, כפר שמרבית האוכלוסייה המתגוררת בו היא דרוזית. עדויות על התיישבות באיזור קיימות עוד מהתקופה הכלכליתית, ותקופת הברזל. הישוב מזוהה עם הכפר פקיעין המצוין במשנה ובתלמוד. תחילתו של היישוב המוסלמי והדרוזי במקום הוא במאה ה-11, ואילו הנוצרים נמצאים בכפר מאז התקופה הביזנטית בארץ ישראל. מרפסת התצפית נתייחס לסמלים של ארבעת הדתות הנראים בנוף.

[הכפר פקיעין צילום : אורלי גינוסר מתוך : אתר וואלה](#)

[מערת רשב"י\(3\)](#)

ממרפסת התצפית מובילות מדרגות אבן רחבות אל רחבה הנמצאת בפתח מערת הרשב"י. המקום, על פי המסורת שימש כמקום המסתור של רבי שמעון בר יוחאי ובנו מפני הרומאים במשך 13 שנה. בצילם של עצי החרוב הענקיים נספר את סיפורם של השניים שחיו במערה וניזונו ממי המעיין ומהחרובים שבצלם חסו. מתחם המערה קטן, אפשר לנסות להציץ פנימה לסדק בסלע.

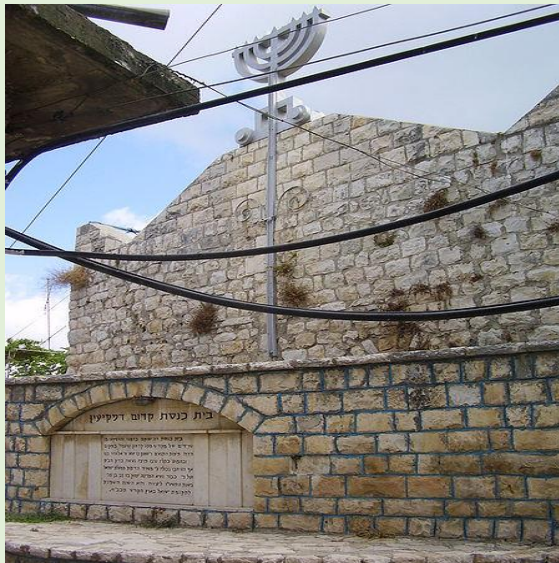
[מערת הרשב"י צילום : אורלי גינוסר מתוך : אתר וואלה](#)

מעיין הכפר (4)

מעיין הכפר או בשמו הערבי עין אלבאלד הוא ליבו של הכפר ובעבר גם מרכז החיים של תושביו. בעבר נשלחו מימיו אל המדרגות החקלאיות של תושבי הכפר. מי המעיין הפעילו בעבר שתי טחנות קמח ששרידיהן עדיין עומדים על תילם. האחת בסמוך לקברו של רבי יוסי דמן פקיעין והאחרת ממוקמת בערוץ מעל לטחנה הזו. כיום המים זורמים בעיקר בעונת הגשמים והולכים ומתמעטים עד לחורף הבא, עד אשר מתמלא שוב המעיין ושופע. המעיין הוא אחד אחד מסדרת מעיינות שעל קו השבר פקיעין.

בית הכנסת העתיק (5)

בית הכנסת של פקיעין שוכן בליבו של הכפר העתיק. על פי מסורת, בית הכנסת הוקם במקום בית מדרשו של רבי יהושע בן חנניה. מועד הקמת בית הכנסת אינו ידוע אך הוא שופץ בתחילת שנת 1873. בשנת 1950 שופץ בסיועו של יצחק בן צבי. בחצר בית הכנסת נספר על הקשר החם בין יצחק בן צבי לקהילת יהודי פקיעין.

פארק הסלעים בכיסרא

פארק כסרא הוא פארק הבנוי סלעי גיר ענקיים. מבנה השכבות המאפיין סלעים גדולים אלו הוא תופעה קרסטית, שנוצרה כאשר בין שכבות סלע הגיר הקשות היו בעבר שכבות רכות של חומר פריך שנעלם עקב בליה של מי הגשמים, הרוח והצמחייה, והביא להיווצרות מדפי סלע הרובצים אחד על השני. הבלייה עיצבה את שכבות הסלע בצורה של פסלי טבע מרהיבים כמו: עמודים, פטריות ומערות. הפארק נמצא בתוך חורש טבעי והוא חלק משמורת הטבע הר סנה, בשטח המועצה המקומית כיסרא-סומיע.

פארק הסלעים בכיסרא_ צילום ד"ר אבישי טייכר מתוך : אתר פיקיוויקי

טבלת הפעילות

מקום פעילות	נושא פעילות	תיאור הפעילות	הערות	זמן	ציוד
הר שזור(1)	תצפית	ממקום התצפית אפשר לראות את מדינתנו לרוחבה, מהים התיכון ועד לכנרת. נתייחס להבדלים שבין הגליל העליון לגליל התחתון .	האוטובוס ימתין במגרש החנייה. המסלול, הוא מסלול מעגלי.	שעה	מים, נעליים סגורות, מפה
כפר פקיעין(2)	מפגש תרבויות, הקשר של בן צבי לפקיעין	סיור בכפר : א. ממרפסת התצפית(2) אפשר לראות את הסמלים של הדתות החיות בכפר פקיעין בשותפות. ב. מערת רשב"י(3): בכניסה אל המערה נספר את סיפורם של רשב"י ובנו : מערת רשב"י . ג. מעיין הכפר(4): נסביר כיצד נוצר מעיין שכבה (נספח 1). נסביר על השטר ועל הקשר שלו למקום (נספח 2). ד. בית הכנסת של פקיעין(5): נספר על יצחק בן צבי ועל הקשר שלו ליהודי פקיעין (נספח 3).	אפשר להרחיב על עץ החרוב הגדל בפתח המערה. סמוך למעיין, אפשר להוסיף המחשה על מעיין שכבה , כן אפשר לחלק לתלמידים את תמונת השטר ולבקש מהם לזהות את המקום.	3-4 שעות	נספח 1 הווצרות מעיין שכבה נספח 2 שטר 20 ש"ח עם דמותו של יצחק בן צבי נספח 3 הקשר של יצחק בן צבי ליהודי פקיעין
פארק הסלעים(6)	תופעות קרסטיות	סמוך לכפר הדרוזי כיסרא, אפשר לראות תופעה קרסטית ייחודית לאזור, שעשיר בגשמים, בסלעי גיר ובדולומיט. הטבע עיצב במקום פסלי ענק בצורות מגוונות, היוצרים חוויה כיפית לילדים. אפשר לטפס על הסלעים הענקים ולהתחבא בנקיקים ובחללים שיצר הטבע.	בסיום הסיור נתכנס למעגל של"ח.	שעה	מים, נעליים סגורות, מפה מעגל של"ח נספח 4

נספח 1

כיצד נוצר מעיין שכבה?

מי גשם מחלחלים דרך שכבות הגיר הקשה הנקבובי ומגיעים לבסוף אל שכבת הסלע האטימה, העשויה גיר רך, הנקראת גם אקוויקלוד, כלומר: שכבה עוצרת מים. המים הנאספים שם נקראים גם מי תהום. התחתרות נחלים, בליית הסלע, סדקים הנוצרים מפעילות טקטונית גורמים לעיתים לחשיפת שכבות הסלע ולפריצת המים אל פני השטח. הנקודה שבה המים פורצים אל אוויר העולם נקראת מעיין שכבה.

[המחשת מעיין שכבה](#)

נספח 2

שטר מאה השקלים של מדינת ישראל מוקדש כולו לפקיעין ולאחד מחוקריה ואוהביה הגדולים ביותר בתולדות המדינה. בצידו האחד של השטר, מתנוסס דיוקנו של יצחק בן צבי ז"ל, הנשיא השני של מדינת ישראל, ובצידו השני מופעים בית הכנסת העתיק, בית הספר היהודי, כיכר המעיין על רקע נופיה של פקיעין ועץ החרוב מצל מלמעלה.

הנשיא יצחק בן צבי והקשר שלו לפקיעין

נספח 3

יצחק בן צבי, הנשיא השני של מדינת ישראל, יליד אוקראינה, עלה ארצה בשנת 1907. את פעילותו הציונית החל ברוסיה והמשיך בה ביתר שאת עם בואו לארץ: הוא השתתף בקונגרסים הציוניים, נמנה עם מייסדי ארגון השומר ואחר כך פעל בארגון ההגנה. בשנת 1927, כחלק מפעילותו הציבורית, נבחר בן צבי לחבר מועצת ירושלים. היה בין מייסדיה של הגימנסיה העברית בירושלים עם אשתו, רחל ינאית בן צבי, ואף היה מורה בגימנסיה. אחרי הקמת המדינה, נבחר לכנסת והיה חבר בכנסת הראשונה והשנייה. לאחר פטירתו של הנשיא חיים ויצמן, נבחר בן צבי לנשיא השני של מדינת ישראל. הוא כיהן שלוש פעמים רצופות כנשיא, ובמהלך כהונתו השלישית נפטר.

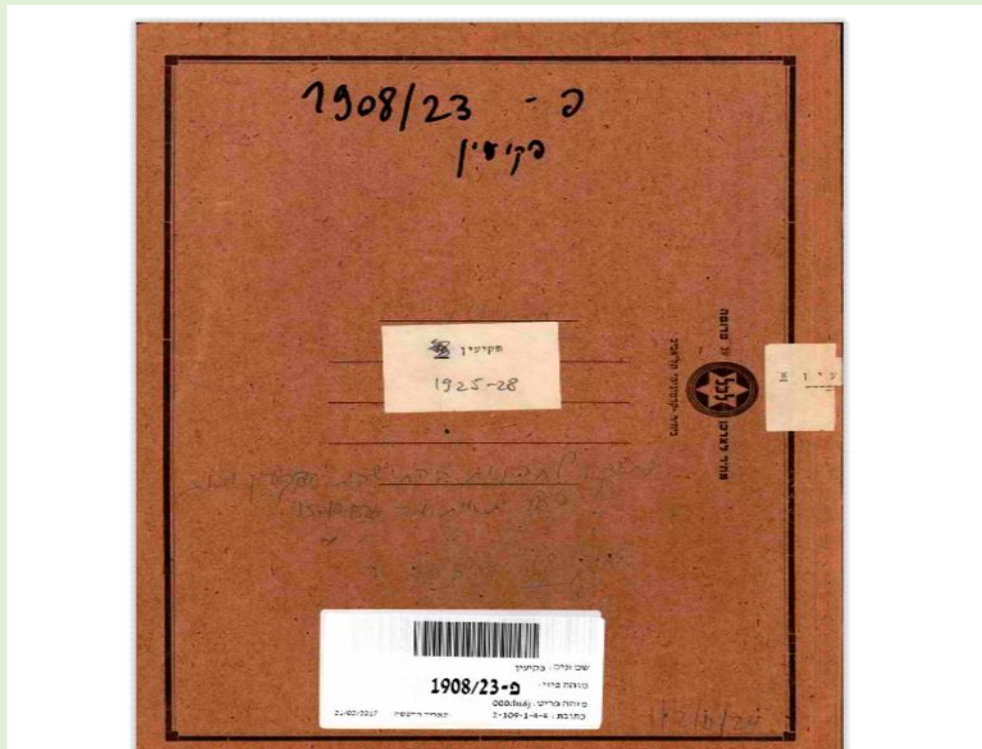
בן צבי נחשב לנשיא עממי, צנוע ואהוד. הוא הנהיג את פתיחתו של בית הנשיא למבקרים בחול המועד פסח ובחול המועד סוכות. יצחק בן צבי, עם אשתו רחל ינאית, עסק כל חייו במחקרים על קהילות ישראל במזרח ובארץ ישראל והקים את מכון בן צבי, שנקרא כיום יד בן צבי.

בפעילותו למען קהילות היהודים במזרח, פעל יצחק בן צבי גם להצלת כתר ארם צובה: בתחילת שנות החמישים של המאה ה-20, פנה יצחק בן צבי לשגרירה של מדינת ישראל בארצות שונות – בעיקר בארצות אמריקה – שבהן חיו קהילות של יהודים יוצאי חאלב שבסוריה. במכתבו ביקש בן צבי מן השגרירים לפנות ליוצאי העיר חאלב ולבקש את עזרתם בהצלת כתר ארם צובה ובהבאתו לישראל. לאחר שהכתר הגיע לירושלים, השקיע בן צבי מאמצים רבים במציאת החלקים החסרים של הכתר.

יצחק בן צבי ראה ביהודי פקיעין נצר ישיר לאברהם אבינו, יהודים שיצאו היישר מדפי התנ"ך והמשנה, וכך כתב בספרו "שאר יישוב": "כמו אגדת קדומים וכמו הד קול, העולה מנבכי מאות שנים, מצלצלת באוזנינו הידיעה על דבר שיירי פלאחים יהודים, אשר נשארו מימי קדם בכפר קדומים זה... הפלאחים היהודים אינם אגדה, אלא דברים שבמציאות. פקיעין אינה מעבר לנהרי כוש, אלא בקרבנו היא, בארץ ישראל". כאיש העלייה השנייה, הבין בן צבי שחזון היהודי החלוץ, הלוחם והאיכר אינו המצאה של בני דורו – יהודי מעין זה חי כאן אלפיים שנה, יומיום, ללא הפסק. יהודי פקיעין הם שהגשימו את דמותו של אותו יהודי, וכמותם שאר המוסתערבים של שפרעם ושל כפר יאסיף. אלא שנפשו של בן צבי נקשרה דווקא בבני הקהילה של פקיעין, וזו הסיבה למאמציו הבלתי נלאים להשיבם לכפר לאחר הגירוש בתרצ"ח. הוא הבטיח להם אדמות חקלאיות תחת הנוחות היחסית בעיר שהעניקה להם גם חוסן כלכלי. הוא ניסה לשכנע אותם לשוב אל אדמת אבותיהם, אבל רובם נשארו אי שם בחדרה, מתפרנסים אצל הברון ונהנים

מהשפע שיש לעיר להציע. האדמות שנקנו אוכלסו במהרה על ידי חלוצים אחרים וקיבלו את השם "מושב פקיעין החדשה".

בין פעולותיו של בן צבי לשיקום קהילת יהודי פקיעין : הקמת בית ספר עברי לילדי היהודים בפקיעין, דאגה להשגת שני מורים וחדר בשבילם, שיפוץ בית הכנסת העתיק שניזוק עם הזמן. מלבד כל זאת, יצחק בן צבי היטה אוזן קשבת לכל טרוניה של יהודי פקיעין, שהצטמצמו מאוחר יותר למשפחת זינאתי בלבד. הוא שעה לכל בקשותיהם ונהג בהם כבני בית בלשכתו. הקשר בין נשיא המדינה למשפחת זינאתי היה למסורת, בני המשפחה היו באי לשכותיהם של נשיאים רבים ממשיכי דרכו של בן צבי, דוגמת יצחק נבון וזלמן שז"ר.

תזכיר של ד"ר זגורזדסקי על המצב הכלכלי בפקיעין ובכפר סמיע ועל האפשרויות לרכישת קרקעות בכפר. תדפיס של הרצאת משלחת "הוועד הציבורי למען פקיעין" בעקבות סיור בפקיעין (חברי המשלחת: יצחק בן צבי, רחל ינאית ומרדכי יגאל). תזכיר ובו הצעת רחל ינאית בן צבי להתיישבות בפקיעין.

נספח 4 מעגל של"ח

בדברי ההספד שנשא ראש הממשלה בן-גוריון אמר: "לא הכרתי איש רב פעלים וגדול רוח ויחד עם זאת צנוע, ענו ופשוט בכל הליכותיו עם גדולי עמים ועם פשוטי עם כמוהו. הוא גילם בתוכו אהבת ישראל ואחדות ישראל כאשר לא הצליח לעשות איש בימיו, והעם כולו הרגיש בדבר, ואיני יודע עוד איש אחד בדורנו שזכה לאהבת כל העם, בכל עדותיו ושבטיו, לאהבה תמה ושלמה כזו, שזכה לה יצחק בן-צבי". (מתוך: עיתון דבר, 25.4.1963)

לאורך היום שמעתם על פועלו של יצחק בן צבי והשפעתו על האתרים בהם סיירנו. מה הרשים אתכם במיוחד? האם לדעתכם, זהו תפקידו של נשיא לחבר בין המקורות לעם? האם חשוב שדמות ממלכתית תדע לחבר בין כל העדות? בין כל השבטים? מה ביצחק בן צבי הביא לכך שהיה אהוב כל כך? (בן צבי היה הנשיא היחידי שנבחר לשלוש כהונות).

מה אתה יכול לעשות על מנת לקרב לבבות במקום בו אתה מתגורר?